

Kao što se vidi, imenice na -g nemaju ženskoga lika osim *pedagoginja* za Antoniju Geiger-Eichhorn na str. 635. Zanimljivo je napomenuti da je za Sidoniju Geiger napisano da je *pedagog*, ona se nalazi na susjednoj stranici, 634. a te se dvije stranice obuhvaćaju jednim pogledom. Često se u podacima za jednu osobu daju imenice u oba lika pa i onda kad se za ž. r. može lako napraviti pa čak i kad ona već postoji, npr.:

ASIĆ, Jelka, dramska glumica, operetna pjevačica, kazališni radnik

BABOVIĆ, Milka, atletska reprezentativka i novinar

BEGOVIĆ, Božena, spisateljica, prevodilac i kazališna radnica

BEGOVIĆ, Ingrid, slikarica, kostimograf i scenograf

BELOVIĆ-BERNADZIKOWSKA, Jelica, etnolog, književnica i novinarka

BEZJAK, Maja, plesačica klasičnog baleta, koreograf i kritičar

FABKOVIĆ, Marija, pedagog i prevoditeljica

FELLER, Zlata, pijanistica i pedagog

FILAKOVAC, Asta, glumica i pedagog

FREISINGER, Ivana, balerina, koreograf i baletni pedagog

GEIGER, Sidonija, pijanistica i pedagog

U idućim bi svescima autori HBL-a trebali bar ići u korak s razvojem u književnome jeziku, ako već ne žele prednjačiti. A mogli bi i prednjačiti bar toliko da ostvaruju one ženske imenice za ženska zanimanja koje se po sustavu jednoznačno tvore. To vrijedi i za *Hrvatsku enciklopediju*, koju za ovu prigodu nisam stigao pogledati jer je izašla pošto je ovaj članak već bio napisan. Njihovi su autori u tome pogledu u lakšem položaju nego autori rječnika. Ako su rječnici opisni, autori bi trebali uzimati samo potvrđene likove, a opisati ih tako da korisnici mogu odabirati bolje; ako su rječnici normativni, onda i njihovi autori mogu tvoriti nove riječi, ali pazeći da ne narušavaju sustav jer inače mogu lako začeti na

stranputicu stvarajući umjetni jezik. Rječnike u tome pogledu nisam išao provjeravati jer je to poseban zadatak, zato sam o njima dao samo načelnu napomenu da bi položaj HBL pa HE bio jasniji.

Stjepan Babić

HRVATSKO KAZALIŠNO NAZIVLJE

Đurđa Škavić, Hrvatsko kazališno nazivlje, Hrvatski centar ITI-UNESCO, ZAGREB, 1999., 216 str.

ad je riječ o prinosu hrvatskomu stručnomu nazivlju, onda valja istaći da nemamo sreću da se na nazivlju radi sustavno. Negdje šezdesetih godina, dok je Jakša Ravlić bio predsjednikom Matice hrvatske, uspio je organizirati sustavni rad, organizirao je odbore za pojedine struke, osigurao novac i rad je krenuo. Nevolja je bila u tome što je rad morao biti zajednički, na razini cijele Jugoslavije. No ni to nije bilo toliko zlo, koliko je bilo u tome što srpski jezikoslovci, na čelu s Pavlom Ivićem nisu pristali da terminološki rječnici imaju četiri stupca: hrvatski, srpski, slovenski i makedonski, nego su tvrdooglavo zahtijevali samo tri: srpskohrvatski/hrvatskosrpski, slovenski i makedonski. Hrvatski jezikoslovci nisu htjeli na to pristati, a sami nisu mogli nastaviti i tako je cijeli projekt propao. Ima odonda terminološkoga rada, ali pripada pojedincima. Djelo Đurđe Škavić pojedinačno je nastojanje da se obradi jedno područje. Knjiga ima nekoliko poglavlja, ali što se jezika tiče, dva su glavna: Popis i opis kazališnoga nazivlja i Jezična analiza suvremenoga hrvatskog kazališnog nazivlja. U prvome prikazuje nazive po mjestima i područjima kazališne djelatnosti kako ih upotrebljavaju pripadnici dramske, operne i baletne umjetnosti s težištem na dramskome kazališnome činu, dok su operni i baletni nazivi obrađeni samo djelomično jer dijelom pripadaju kazališnomu, a dijelom

glazbenomu nazivlju. Obilna građa, sustavno skupljena, razvrstana je po pojmovnim posebnostima. Svakomu su pojmu kronološki pridruženi svi nazivi kojima je pojam imenovan tijekom ustanovljavanja kazališnoga nazivlja. Nazivima su opisana značenja, s vremenskim podacima o prvim zapisima onih čije se pojavljivanje moglo pratiti, a određeni su i učestalosnim odrednicama. Tako je obrađeno oko 2 500 naziva od srednjega vijeka do naših dana. Kako to izgleda pokazat ću njezinim prikazom glumčeva uspjeha:

»Pokazatelj je glumčeva uspjeha — *pljeskanje* publike (DI, 1848., 28) ili *aplauz* (NGL, 1862., 36). Dugotrajno i oduševljeno pljeskanje nazivamo *ovacijama*. Pljesak može biti *pljesak pred nastup* ili *aplauz pred nastup*, tzv. *pristupni pljesak* ili *pristupni aplauz*, *nastupni pljesak* ili *nastupni aplauz* (Hribar–Ožegović, 1984.), ali se u uporabnoj normi rabi uglavnom *aplauz*. Kad publika pljeskom pozdravi izvođača usred scene, obično nakon nekoga značajnijeg mjesta u komadu, monologa ili dijaloga, u operi arije, u baletu plesne točke, govorimo o *pljesku na otvorenoj sceni* ili *aplauzu na otvorenoj sceni*. Oduševljenje publika iskazuje i uzvicima *bravo* i *bis*, koji znače i zahtjev publike da glumac ponovi dio koji ju je oduševio. Uzvik *bis* odnosi se uglavnom na operne i baletne izvođače.

Dubrovačko je kazališno nazivlje poznavalo, u značenju *pljeskati*, nazive *aplauzdiškati* (Rešetar, 1922., 146) i *zahekati* (Rešetar, 1922., 215).

Nakon predstave publika pljeskom zove glumce na poklon pred zastor, što nazivamo *zvati pred zastor*, *izazivati pred zastor*.

U 19. st. zabilježen je i naziv *vanzivanje* (ZD, 1846., 18).

Publika može pokazati i negodovanje, može *izviždati* ili *isfučkati* izvođača, ali i predstavu. Izraz krajnjeg negodovanja publike jest uzvik *fuj*. Uzvik *buu*, također izraz negodovanja, došao nam je iz njemačke kazališne sredine (ausbuhnen).« (str. 60.)

U drugome spomenutome poglavlju analizira jezično nazivlje s obzirom na postanak, je li nazivlje domaćega ili stranoga podrijetla. Domaće razmatra s obzirom na pretvaranje općih riječi u nazive, preuzimanje naziva iz drugih struka, stvaranje novih naziva tvorbenim postupcima.

Budući da su isti nazivi obrađeni na više mjesta, to je na kraju knjige dan popis svih obrađenih naziva s naznakom mjesta na kojima se spominje tako da se lako može naći sve što je o pojedinome nazivu rečeno.

Zanimljiv je rezultat njezina istraživanja da prevođenje stranih naziva, što je inače češća jezična praksa pri postanku stručnih naziva, nije uobičajen postupak pri nastajanju kazališnih naziva. Nazivima stranoga podrijetla osim etimoloških odrednica utvrđene su i sredine iz kojih smo te nazive preuzeli te su tako dobiveni europeizmi, talijanizmi, galicizmi i pagalicizmi, germanizmi i pagermanizmi i turcizmi.

Važan je rezultat njezina istraživanja što je obradila i stilsku raslojenost kazališnoga nazivlja. Pokazala je dva sloja: književnojezični i razgovorni, zapravo kazališni žargon. Nastali su usporedno i često se preklapaju, ali su ipak dva, odvojena sloja, književnojezični otvoreniji sustav, podložan stvaranju višečlanih naziva, dok je kazališni žargon zatvoren i uglavnom usmen u kojem prevladaju jednočlani nazivi, često tuđice. Tako je opisan jedan naš konkretan žargon koji se očituje samo u pojedinim riječima.

Da bih pokazao tu razliku, navest ću jedan primjer u kojem se ne snalaze ni neki današnji jezikoslovci. Opisujući upotrebu sufiksa za mocijsku tvorbu, kaže da se pretežno upotrebljavao sufiks *-ica*, ali pokazuje koliko su se upotrebljavali sufiksi *-kinja* i *-inja*, str. 55. i drugdje, a kad govori o upotrebi imenica *dramaturginja*, *dramaturgica*, kaže: »u razgovornome kazališnom jeziku umjesto naziva *dramaturginja* češće se rabi naziv *dramaturgica*.« (Str. 137.) Tu je dvojbu jasno opisala: *dramaturginja* pripada književnoj razini, a

dramaturgica razgovornoj. To vrijedi i danas za slične naizve kao što su *pedagoginja/pedagogica*, *psihologinja/psihologica* i dr. A zanimljivo je da to autorica nije napisala sada, nakon zbivanja s tim imenicama i znanja o njima, nego je to napisala prije desetak godina kad je to obradila u svojoj doktorskoj radnji pod nazivom *Razvitak hrvatskoga kazališnog nazivlja*. Naime autoričina knjiga je gotovo neizmijenjena njezina doktorska disertacija iz 1989. i šteta je što je toliko dugo bila neizdana jer je ona dobar i koristan prinos našem nazivlju, cjelovit je popis našega kazališnoga nazivlja, temeljito opisan prema specifičnostima svakoga naziva u povijesnoj pretežnosti i u njegovu suvremenu stanju.

Stjepan Babić

KOLIKO JE PROZODIJSKIH LIKOVA STILEMNOGA REFLEKSA DUGOGA JATA U HRVATSKOME KNIŽEVNOM JEZIKU?

 pravogovornoj vrijednosti, o fonološkome statusu i o pravopisno-slovopisnom pitanju refleksa starohrvatskoga dugog jata u književnom jeziku toliko se pisalo da se već i stručnjaci pribijavaju opsežnosti i zamršenosti toga normativnojezičnoga sklopa. A kako će se tek u tome snaći obrazovani laici ili pak oni slabijega općeg obrazovanja? No uzmu li se stvari u jezgrenom opsegu, one i nisu tako zapletene, bar ne u svome glavnom, pravogovornome vidu. A naš članak govori baš o tome, s težištem, kako i naslov kaže, na stilemnim ostvaraji-

ma starohrvatskoga dugog jata. Iz svega, naime, što je podrobno objasnio Brozović¹, zna se da je u golemoj većini slučajeva odraz dugoga jata u običnoj, tj. nestilemnoj praksi hrvatskoga književnog jezika jednosložan i dug: *bijěl, svijēt, cvijēt; vrijédna, cijéla, bijéla*. Prve su tri riječi jednosložne, a druge tri dvosložne s dugim prvim slogom. Jednosložnost i dužina jednako vrijede i za zanaslasni dugi slog: *üvījēk, pröpovījēd*, samo što je sad u posljednjem slogu umjesto siline zanaslasna dužina. U takvu je pravogovornom rješenju u cijelosti održana zapadnonovoštokavska ikavska prozodija u novome, drukčijem odsječku: *bijěl, svijēt, cvijēt* kao *bīl, svīt, cvīt*, a *vrijédna, cijéla, bijéla* kao *vriđna, cíla, bíla*. Tako i *üvījēk, pröpovījēd* kao *üvik, pröpovid*².

Primjere jednosložne vrijednosti refleksa starohrvatskoga dugog jata naći ćemo u sljedećim stihovima S. S. Kranjčevića:

Äli spütān kōrāk zā trī drūgā vrijédi.
Dok čōvjeka būdē ljūdstvo nē će mrijēti;
Ökovi su krīla da se bīžē lēti.

(In tyrannos)

Sve su to dvanaesterci a ostvaruju se uz uvjet da se *ije* izgovori jednosložno. Po naglascima se vidi da je *e* dugo. Takvi jednosložni i dugi ostvaraji sudjeluju u pjesmi neobilježeno kao i svaka druga riječ koja nije stilogena sama po sebi. Sve ostalo što se tiče pravogovorne strane nestilemnoga refleksa starohrvatskoga dugog jata u hrvatskome književnom jeziku znatno je manje važnosti.

Naše je zanimanje, međutim, kako već rekosmo, sad usmjereno na prozodijske likove stilemnoga refleksa staroga dugog jata u hrvatskome književnom jeziku, toč-

¹ D. Brozović, O ortoepskoj vrijednosti dugoga i produženog ijekavskog jata, *Jezik*, 20, br. 3, str. 65.–74.; br. 4, str. 106.–118.; br. 5, str. 142.–149.

Fonologija hrvatskoga književnog jezika, u: Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Globus, Nakladni zavod, Zagreb 1991., HAZU, Zagreb 1991.

² S. Vukušić, Podrijetlo jednosložnog izgovora dugoga ijekavskog jata u hrvatskom književnom jeziku, *Jezik*, 38, br. 4, str. 113.–116.